

ชื่อโครงการ	ความหมายทางสังคมและการเมืองในสถาปัตยกรรม สมัยพระบาทสมเด็จพระพุทธยอดฟ้าจุฬาโลก
ชื่อผู้วิจัย	รองศาสตราจารย์ ชาตรี ประกิตนันทการ
หน่วยงานที่สังกัด	คณะสถาปัตยกรรมศาสตร์ มหาวิทยาลัยศิลปากร
แหล่งทุนอุดหนุนการวิจัย	สถาบันวิจัยและพัฒนา มหาวิทยาลัยศิลปากร
ปีที่เสร็จ	2557
ประเภทการวิจัย	การวิจัยพื้นฐาน
สาขาวิชา	ปรัชญา

บทคัดย่อ

งานวิจัยชิ้นนี้มีเป้าหมายเพื่อศึกษางานสถาปัตยกรรมในสมัยพระบาทสมเด็จพระพุทธยอดฟ้าจุฬาโลก รัชสมัยรัชกาลที่ 1 แห่งราชวงศ์จักรี (ครองราชย์ พ.ศ. 2325 – 2352) เป้าหมายของงานวิจัยมุ่งเน้นศึกษาถึงลักษณะเฉพาะ, อุดมการณ์, สัญลักษณ์ ตลอดจนความหมายของงานศิลปะและสถาปัตยกรรมในยุคนี้ที่มีต่อสังคมยุคต้นรัตนโกสินทร์ โดยอาศัยชุดเอกสารชั้นต้นต่างๆ อาทิ คัมภีร์ไตรภูมิโลกวิเนจยภคา, สมุดภาพไตรภูมิ, พงศาวดาร, ตลอดจนการลงพื้นที่สำรวจงานสถาปัตยกรรมในยุคสมัยดังกล่าว ผลการวิจัยพบว่า ในยุคสมัยนี้ได้มีการยก “คติพระอินทร์” ขึ้นเป็นอุดมการณ์ใหม่ของรัฐ มีการใช้สัญลักษณ์ “ศิระแผ่นดิน” ในฐานะศูนย์กลางของโลกแทนที่ “เขาพระสุเมรุ” ซึ่งคตินิยมดังกล่าวได้ถูกนำเสนอผ่านรูปแบบงานศิลปะและสถาปัตยกรรมรูปแบบใหม่ 3 ประการซึ่งแตกต่างออกไปจากรูปแบบงานศิลปะและสถาปัตยกรรมในสมัยอยุธยาตอนปลาย ประการแรกคือ คตินิยมในการสร้างระเบียงคดล้อมรอบพระอุโบสถซึ่งไม่เคยปรากฏมาก่อนในสมัยอยุธยาตอนปลาย ประการที่สอง คือ ความนิยมใน “คติพระอินทร์” ที่นำมาซึ่งการสร้างงานศิลปะและสถาปัตยกรรมที่ปรากฏรูปสัญลักษณ์ของพระอินทร์เป็นจำนวนมาก และประการที่สาม คือ พระราชานิยมใน “พระพุทธรูปปางสมาธิ” ของรัชกาลที่ 1 ซึ่งแตกต่างจากคตินิยมเดิมในสมัยอยุธยาที่นิยม “พระพุทธรูปปางมารวิชัย” ผลของงานวิจัยนำมาสู่ข้อสรุปใหม่ที่โต้แย้งกับข้อเสนอเดิมในวงวิชาการทางประวัติศาสตร์สถาปัตยกรรมที่เชื่อว่า งานศิลปะและสถาปัตยกรรมในสมัยรัชกาลที่ 1 คืองานสถาปัตยกรรมที่เน้นการจำลองหรือลอกเลียนแบบงานช่างจากสมัยอยุธยาตอนปลาย

คำสำคัญ : สถาปัตยกรรมสมัยรัชกาลที่ 1, คติพระอินทร์, ศิระแผ่นดิน, พระพุทธรูปปางสมาธิ

Research Title	SOCIAL AND POLITICAL MEANINGS IN ARCHITECTURE OF THE REIGN OF KING RAMA I
Researcher	Associate Professor Chatri Prakitnonthakan
Office	Faculty of Architecture, Silpakorn University
Research Grants	Research and Development Institute, Silpakorn University
Year of completion	2014
Type of research	basic research
Subjects	philosophy

Abstract

This research studies Siamese architecture during the reign of King Phra Buddha Yodfa Chulaloke [Rama I, 1782 – 1809], the first king of the Chakri Dynasty. The focus is on ways in which the new state instilled its identity, ideology, symbolism and social meaning into works of art and architecture. The main features of this Early Rattanakosin Era were the establishment of ‘Belief in Indra’ as the ideology of the state, and the replacement of *kao-pra-su-meru* [The Mountain of the Gods] by *Srisa-Plandin* [head of the land] as the centre of the world. This study suggests that these new emerging ideas extended into aspects of art and architecture, making them distinctive from those of the late Ayutthaya period in at least three aspects. First of all, the ordination hall is encircled by *rab̐tengkhōt* [colonnade] in its compound, a particular combination unprecedented in Ayutthaya period; secondly, a significant number of works of art and architectural elements were made to depict the subject of Indra God, or related to Indra God; and thirdly, the principle Buddha Image in the ordination hall is of Mediation posture, rather than *Maravijaya* posture as usually found in Ayutthaya period. The research draws upon archival sources, such as *Tribhumi Lakkavinichayakatha* (one of the most important literatures during the reign of King Rama I), the *Traibhumi* painting manuscript, chronicles, and upon first-hand analysis of architecture. The findings reject the accepted view that customarily sees architecture during the reign of King Rama I as a replica or a direct continuation of those of the late Ayutthaya period. The result will revise existing histories of architecture in King Rama I era.

Key words: Architecture in the Reign of King Rama I, Belief in Indra, Srisa-Plandin [head of the land], Buddha image in mediation posture